

Família i patrimoni: els Duran del Pedregar, segles XV-XX

El dia 22 de juliol de l'any 1436, es signaven davant el notari de Sabadell Joan de Moles, els capítols matrimonials entre Bernat Duran i Eulàlia Oromir. Aquesta és la primera notícia documental de la família dels Duran del Pedregar. És també el punt de partida d'una història familiar de més de 500 anys. Ell era un jove ferrer natural de la vila de Terrassa. Ella era sabadellenca, filla del pare Francesc Oromir, difunt, i de Sança Ferrer.

Els antecedents sabadellencs de l'Eulàlia podien fer suposar que el seu casament era la continuació d'una família i d'un patrimoni. Sança, la mare, també era sabadellenca; havia casat primer amb Jaume Rifós (hereu de Pere Rifós) i no consta descendència.

Segurament els dos marits de Sança pertanyien a les conegudes famílies de paraires i mercaders sabadellencs dels Rifós i dels Oromir, però la documentació existent i la reconstrucció de les genealogies troncal apunten que no eren els hereus dels patrimonis respectius; més aviat eren fadristerens o fills de línies cabaleres. Això ens porta a plantejar que el patrimoni i la història dels Duran pot considerar-se que efectivament comença amb el casament l'any 1436 entre Bernat Duran i Eulàlia Oromir Ferrer.¹

Establir una cronologia concreta dels orígens històrics d'una nissaga no és cosa fàcil. Que puguem "afinar" tant sobre el moment que adoptem convencionalment com d'inici o punt de partida de la família, i per tant del seu arxiu patrimonial, no és cosa habitual.² Que una família mantingui "baronia" des que tenim notícia fins que s'extingeix la branca principal per manca de descendència, això després de més de 500 anys en la mateixa vila, no és el que sovinteja més a les nostres històries locals.³ I que pràcticament tots els investigadors que han estudiat una història local citin la mateixa família, tampoc no és cosa massa freqüent.

---

¹ L'arxiver Jordi Torruella esmentava fa poc temps a l'informe sobre el fons patrimonial de la casa Duran del Pedregar que família i patrimoni són indestriables (Jordi TORRUELLA LLOPART, "El fons patrimonial de la Casa Duran del Pedregar", *Arxaona: revista d'història*, núm. 26 (2002), p. 252. Hi ha causa efecte; per tant si la família comença, l'arxiu patrimonial també.

² Pel que fa a la dificultat d'establir un punt de partida familiar i per posar un exemple il·lustratiu, cal esmentar el fons dels marquesos de Sentmenat, probablement un dels més grans fons patrimonials guardats en arxius públics de Catalunya. Aquesta família vinculada també amb Sabadell, té uns orígens incerts. A hores d'ara no s'ha pogut establir amb seguretat si els primers Sentmenat que tenim documentats foren vertaderament els iniciadors de la nissaga i del patrimoni.

³ Un exemple ben diferent és el de la família sabadellenca dels Oromir, on la pèrdua de baronia (successió de pares a fills mascles sens interposició de filles) implica el canvi de nom diverses vegades: d'Oromir passa a Pujades (segona meitat del segle XVI), després Salvany (finals del XVII), i finalment passa per maridatge als Margenat de Sarrià (primera meitat del segle XIX).

La majoria dels estudiosos del Sabadell dels segles XV a XIX, han hagut de referenciar més o menys extensament els Duran del Pedregar, a causa de la presència d'aquesta família en la majoria dels contextos documentals d'estudi conservats. Si fins avui ha estat així, sense la possibilitat de consultar l'arxiu patrimonial, d'ara en endavant les "ensopegades" dels investigadors amb alguna referència a la família dels Duran del Pedregar podrà, si més no, ser més extensament documentada.

La llista d'investigadors de la història de la vila i ciutat de Sabadell que en els seus treballs han referenciat la família Duran del Pedregar, és abundosa. Les referències dels autors en alguns casos són, fins i tot, d'obligada recordança.

El pare Jaume Caresmar, va incloure a la carta al baró de la Linde (any 1780): "*Queda hoy en Sabadell la Casa de Duran, que era de un fabricante muy rico, oy un muy honrado Labrador. No subió a mayores por haver quebrado un su Corresponsal de Olanda en cuya quiebra perdió más de veinte mil libras, que por el siglo XV fue mayor p(é)rdida que serí(an) ahora la de cien mil.*"⁴

En Miquel Carreras Costajussà descrivia els Duran del segle XVI amb aquestes paraules: "Va gaudir de gran influència a la població, la família dels Duran que es va fer sepultura particular a la seva casa, i va assumir el patronat de la confraria de Sant Antoni, dels traginers".⁵

En Marià Burguès, des d'una visió crítica, va escriure l'any 1929: "durant la tallada del raïm els cellers de Can Duran, Argemí, Amat, Mornau, Salas i altres que no recordo, obrien llurs florides portes i les botes envaïen la via pública per ésser aparellades. (...) La collita era arribada. La collita dels terratinents era tot ganàncies. La meitat de la collita anava als cellers dels senyors, sense tenir-hi cap despesa.(...) Una de les causes de l'engrandiment de la nostra vila, radica amb la facilitat que donaren d'adquirir casals de terreny els nostres terratinents Duran, Fontanet, Argemí, Formosa i altres. Cal reconèixer-ho".⁶

El reconeixement als Duran que fa Marià Burguès no és del tot objectiu ni desinteressat. El motiu té relació amb el fet que Marià Burguès Soldevila, gerrer de Parets del Vallès, pare de Marià Burguès Serra, havia estat un dels que gràcies als establiments fets per Pau Duran i Roca a la Plana de la Creueta, havia aconseguit adquirir terra per edificar a canvi d'una entrada i un cens emfitèutic anual de 14 lliures i 2 diners (any 1852).

Dels autors del segle XX cal esmentar la labor d'erudits com Joan Montllor i Pujalt, i la gent de la Fundació Bosch i Cardellach que varen treballar, juntament amb d'altres entitats i associacions sabadellenques, en la campanya ciutadana per salvar de l'enderroc el gran casal familiar dels Duran del Pedregar. També cal recordar aquí els apunts biogràfics de Ricard Simó Bach, o els treballs del prolífic Andreu Castells, autor que va poder consultar la "Història nova" de can Duran del Pedregar. Fou ell qui exposà una teoria referent al fet que un indicador del nivell cultural dels pagesos de mas i grans

---

⁴ Aquesta cita recollida per Caresmar, és la mateixa que Bosch i Cardellach inclou a la "Història nova" el 1801. Potser la font és comuna per a tots dos i té una arrel de tradició oral, o potser un la va explicar a l'altre.

⁵ Miquel CARRERAS COSTAJUSSÀ, *Elements d'història de Sabadell*, Sabadell: Comissió de Cultura, 1932, p. 247.

⁶ Marià BURGUÈS SERRA, *Sabadell del meu record*, Sabadell: Ajuntament de Sabadell, 1992, [facsimil], p. 24 i 93.

propietaris de la vila (entre ells els Salvany i els Duran), es podia deduir a partir de la distribució interior de les cases d'habitació.⁷

Autors actuals com Núria Domènech i Maria Mercè Ríos ens han situat els Duran dins el context de les famílies i el govern municipal a l'Edat Moderna.⁸ També investigadors locals de la talla de Joan Alsina Giralt inclouen sovint als seus treballs referències als Duran del Pedregar. Així mateix cal destacar la tasca de l'arqueòleg Albert Roig Deulofeu, tant pel fet d'haver redescobert per a la ciutat l'existència del fons documental, com pel seu treball d'aproximació als Duran del Pedregar de l'any 1998.⁹

Finalment, i per acabar aquesta passada ràpida per la historiografia sabadellenca, esmentarem la recent publicació del primer títol de la col·lecció "Quondam" de l'Arxiu Històric de Sabadell. Es tracta del treball de Santi Torras Tilló, referent al Renaixement i Barroc a Sabadell. La seva explicació del context cultural i familiar del retaule de la coronació de la capella de la casa Duran serveix per a apropar-nos al coneixement de les modes i els gustos dels estaments superiors barcelonins, imitats per les famílies emergents com els Duran en viles en expansió com Sabadell.¹⁰

Hi ha també altres aspectes que donen valor a aquest fons documental, com per exemple, el fet que els papers d'aquest arxiu formen part d'un altre tipus de patrimoni de caire col·lectiu. Aquest ha estat originat i perpetuat per tots els descendents d'algun dels membres de la nissaga Duran del Pedregar. Les filles, els cabalers o fadrísters, la línia dels Duran, paraires de la plaça Major de Sabadell, o la dels adroguers de Barcelona.

En genealogia el concepte de "parentiu universal" comporta una visió dels avantpassats en igualtat de condicions, és a dir, no ens són més pròxims els dos besavis que ens donen el primer cognom del pare i el primer de la mare, respecte dels altres besavis i besàvies. Sense un d'ells, sigui qui sigui, i es digui com es digui, cap de nosaltres existiríem. Per tant, tots els avantpassats tenen el mateix valor de parentiu i importància familiar, estiguin on estiguin dins del nostre arbre d'avantpassats.

Les combinacions genealògiques han fet que els Duran del Pedregar formin part dels identitaris familiars de molts de nosaltres i per tant del nostre propi patrimoni històric, familiar i cultural.

Sens anar més lluny, jo mateix tinc entre els meus avantpassats Constança Duran Oromir, casada amb Joan Llong l'any 1464 (el primer dels Llong sabadellencs habitant al mas Boadella, l'actual masia de can Llong), o a Maria Duran del Pedregar Mimó, casada l'any 1568 amb Pere Argelaguet Barba, l'hereu de ca n'Argelaguet de Sant Julià d'Alta.

Per extensió, les famílies actuals dels Argelaguet de Sabadell, o de l'Uruguai, així com també els Llonch actuals de Sabadell, Terrassa, Sentmenat, Viladecavalls, Santa

---

⁷ Andreu CASTELLS PEIG, *L'art sabadellenc*, Sabadell: Riutort, 1961, p. 281-286.

⁸ Núria DOMÈNECH FIGUERAS, Maria Mercè RÍOS FIGUEROLA, *El municipi de Sabadell a l'Edat Moderna*, Terrassa: Egara, 1988.

⁹ Albert ROIG DEULOFEU, "Els Duran del Pedregar" dins *Sabadell memòries d'una vila, segles XVI-XVIII*, Sabadell: Museu d'Història de Sabadell, 1998, p. 81-91.

¹⁰ Santi TORRAS TILLÓ, *Art en documents. Presència del Renaixement i del Barroc a Sabadell*, Sabadell: Arxiu Històric de Sabadell, 2002, p. 82-84 (Quondam; 1).

Perpètua de Mogoda o Llerona, tenen en comú aquest vincle familiar i genealògic amb els Duran del Pedregar, i per tant el patrimoni documental d'aquesta família és part del propi patrimoni.

En un món tan classificador com l'actual, els intents de col·locar els Duran del Pedregar en un estament, grup, categoria, col·lectiu, classe social, "digues-li com vulguis", planteja problemes. I això encara fa més interessant i suggerent el seu estudi. Són els Duran del Pedregar pagesos? Apotecaris? Negociants? Fabricants? Hisendats? Rendistes? O una mica de tot?

El pare Caresmar els va catalogar com a fabricants molt rics (s. XVI) que per problemes de negocis havien quedat en honrats pagesos (s. XVIII). Antoni Bosch i Cardellach a les "memòries" féu constar que el "3 de gener 1793 morí de resultes de son poagre, Josep Duran i Cuiàs, antes apotecari i després pagès".¹¹ Marià Burguès l'any 1929 els considerava terratinents.

Els documents posen Feliu Duran Folc (el constructor de la casa Duran) simultàniament com a pagès i paraire l'any 1586, com a paraire el 1587, i únicament com a pagès l'any 1594. Els hereus de la segona meitat del XVII i la primera del XVIII estan documentats majoritàriament com a pagesos. A les escriptures notariales de la primera meitat del XIX consta que Pau Duran Roca era hisendat. A la segona meitat del XIX, Ramon Duran Salt quedava encasellat al grup dels "propietaris" i dels "hisendats".

Les definicions més recents dels Duran del Pedregar són de Santi Torras, que considera els Duran "pagesos grassos o patricis vilatans", i de l'arxiver Jordi Torruella, que els considera en conjunt com una "nissaga burgesa urbana i terratinent".¹²

Com podeu veure, encara no hi ha unanimitat en les definicions. En síntesi, totes, però, apunten vers una mateixa direcció, la impressió generalitzada que els Duran del Pedregar són una família important dins del context local i comarcal.

La percepció canviant del grup social d'adscripció és un tema complex, un camp de treball històric on el capital relacional de la família, la influència política a nivell local o comarcal i l'activitat econòmica diversificada, fan difícil qualsevol simplificació metodològica o intent de classificació absoluta. Amb tot, el que sí es pot apuntar a partir de la reconstrucció de l'arbre genealògic troncal d'hereus, és que els patrons de comportament genealògic dels Duran no "lliguen massa" amb els d'una família de pagesos de mas. La comparació per exemple amb l'arbre troncal d'hereus de ca n'Oriac evidencia diferències apreciables.¹³

Dels Duran del Pedregar, des que Bernat Duran es casà l'any 1436 fins a Antoni Duran i Amigó, el darrer hereu per línia masculina († l'any 1951), hi ha 15 generacions. En 10 de les quals, els hereus es casen amb dones no procedents de famílies de pagesos de mas (67%). En els altres 5 casos, la dona ve de família pagesa de mas.

---

¹¹ Joan ALSINA GIRALT: *D'antics apotecaris sabadellencs*, Sabadell: Fundació Bosch i Cardellach, 1994, p. 24 (Quaderns de la Fundació Bosch i Cardellach; 70).

¹² Jordi TORRUELLA LLOPART, *El fons patrimonial de la Casa Duran...*, p. 252.

¹³ Esteve CANYAMERES RAMONEDA, Josep M. MASAGUÉ TORNÉ, "Els masos de Boadella: can Llong i ca n'Oriac, Estudi històric i arquitectònic" dins *Arraona: revista d'història*, núm.26 (2002), p. 104-105.

Si ho comparem amb una família de mas amb un patrimoni rural “similar”, com poden ser els Oriac de Sant Julià d’Altura, trobem que en les 15 generacions coetànies més o menys a les dels Duran, hi ha 10 casaments on la dona o el pubill són de famílies de pagesos de mas (67% del total).

Si també mirem què passa amb els fills no hereus, trobem que en les 15 generacions de Duran del Pedregar (excloent l’hereu), hi ha 25 matrimonis documentats, dels quals 16 són amb famílies no pageses (64% del total), i 9 amb filles de pagesos de mas. En el cas dels Oriac, de 27 casaments documentats, 5 són amb famílies de condició no pagesa (18,5% del total) i 22 amb fills de pagesos de mas (el 81,5%).

Els percentatges ens indiquen que les proporcions de casaments amb família pagesa en ambdues situacions s’inverteixen. La qual cosa ens evidencia que els comportaments matrimonials dels Duran del Pedregar no són precisament els típics dels pagesos propietaris de mas.

La formació del patrimoni dels Duran del Pedregar també presenta algunes desviacions del que seria el “patró acadèmic” de formació de grans patrimonis. D’entrada ens trobem davant d’un patrimoni mixt format, per una banda, per peces de terra dispersa (formació molt pròpia de les línies cabaleres de pagesos i menestrals habitants a les sagreres dels pobles i viles). Per l’altra banda, hi ha les propietats urbanes i els masos rurals, tipologia molt estesa entre els mercaders, negociants, i noblesa urbana que tenen la principal activitat econòmica a la ciutat i adquireixen finques rurals (masos) com a inversió segura.

La situació més generalitzada en la formació de patrimonis és la combinació de les tres situacions: 1) Hereus molt actius, econòmicament parlant, que adquireixen patrimoni, 2) Diverses entrades de grans patrimonis per la via de pubilles, és a dir, les aliances matrimonials (especialment els segles, XVIII i XIX), 3) Algunes incorporacions d’herències de parents llunyans o propers sens descendència. A vegades són retorns de patrimoni donat a fills cabalers, que en una o dues generacions mantenen el patrimoni o el fan créixer. Retorna a la família per extinció biològica de la branca cabalera.

En moltes famílies similars als Duran del Pedregar, des del punt de vista d’importància social i econòmica, les aliances matrimonials són determinants per explicar el creixement patrimonial i el canvi d’estatus de la família. En la majoria de casos de patrimonis notables, sempre trobem casaments amb pubilles que incorporen patrimonis consolidats.

Per exemple i per citar uns parents polítics llunyans dels Duran, esmentarem els Fatjó dels Xipresos de Cerdanyola. Una família de pagesos de mas que, amb els casaments dels hereus de les dues últimes generacions del segle XVIII, es converteixen en grans terratinents. Primer s’havia produït la incorporació del patrimoni Pujol de la Torre de Caldes de Montbui (amb els patrimonis agregats Serravella de Sentmenat, Forn del Vidre de Palau Solità i mas Llobet de Plegamans) aportat per Maria Teresa Pujol i Arimon (el seu besavi s’havia casat en segones amb Francesca Derrocada i Vendrell, vídua de Josep Duran del Pedregar). A la següent generació, l’hereu Fatjó es casà amb la pubilla del patrimoni Palaudàries del terme de Lliçà d’Amunt.

En d'altres famílies es combinen els casaments amb pubilles i la incorporació al patrimoni d'herències de familiars. Aquest és el cas dels Duran de Palau Solità, pagesos de mas. A mitjan segle XIX aquesta família incorpora, en una sola generació, el patrimoni Prat de Comtal de Sentmenat, pel casament de l'hereu Duran amb la pubilla d'aquesta casa, i el patrimoni de can Plantada de l'Ametlla del Vallès, per un oncle hereu que no havia tingut descendència.

En el cas dels Duran del Pedregar sembla a primera vista que l'única aportació important deguda a aliances matrimonials (i no en la magnitud que s'ha explicat dels Fatjó o els Duran de Palau Solità), fou el patrimoni aportat per Maria Costa Nanot (†1784) filla dels apotecaris Costa de Sabadell.

Pel que fa a herències de parents, és destacable el patrimoni dels Pèlags, menestrals de la vila de Sabadell. Aquesta incorporació es produí a la primera meitat del segle XVI a través d'Antoni Duran Salvany, àlies Pèlags, teixidor i germà de l'hereu Duran, el qual no tingué descendència.

Aquesta herència de la família Pèlags és important no tant per la quantia o dimensió de les propietats incorporades, sinó perquè la part urbana del llegat estava format per algunes de les cases on es va construir el casal de can Duran del Pedregar. Era una herència que respondria als patrons de formació del que seria el patrimoni d'un menestral sabadellenc: casa, horta al Ripoll o a l'Horta Novella i alguns camps de secà propers a la vila. Com ja s'ha dit en el cas d'incorporacions per maridatge amb pubilles, aquesta herència tampoc no és comparable a la d'un mas d'època moderna.

En la formació del patrimoni dels Duran del Pedregar es pot apuntar que el gruix és producte del treball i l'esforç de la pròpia línia troncal d'hereus. Els establiments i les adquisicions per compra-venda (sovint en encant públic) podríem dir que són el camí de formació patrimonial d'aquesta família.

Va ser una tasca deguda en molta part als hereus dels segles XV i XVI. Primer foren les adquisicions urbanes del ferrer Bernat Duran, després el canvi d'orientació del seu fill i hereu Joan Duran Oromir, que es materialitzà en els establiments del masos Fàbrega i de la Canal de la parròquia de Sant Quirze del Vallès. La incorporació de l'herència dels Pèlags per la via del germà sens descendència, marcarà la primera meitat del segle XVI.

A la segona meitat del segle XVI arribarien les adquisicions de Joan Duran Llobet, i el seu fill Feliu, que segons opinaven Caresmar i Bosch i Cardellach, fou el màxim exponent de la família des del punt de vista d'activitat econòmica i importància social. Aquest Feliu Duran Folc no presenta un patró clar de comportament de menestral com Bernat Duran, o de pagès com el seu besavi Joan (I). Aquest compra tot allò que arrodoneixi el patrimoni urbà, molt centrat ja en l'àmbit del Pedregar i el portal de Granollers, el mas Perelló de Jonqueres i a les hortes del Ripoll i la Novella.

La fallida comercial de la corresponsalia a Holanda explicaria segons Caresmar perquè no "*llegaron a mayores*", és a dir, a privilegi de noblesa, i van quedar en uns *honrados labradores*. Amb tot aquesta visió no "lliga" amb la documentació, ja que el fill de Feliu, en Joan Duran i Bellsolè, encara va fer adquisicions notables, i per tant, incorporacions al patrimoni en el decurs del primer quart del segle XVII.

Després de Joan Duran del Pedregar i Caselles va començar un període d'equilibris fràgils. Hi hagué moments crítics perquè alguns dels hereus moriren joves. Amb les morts prematures aparegueren les controvertides tutories dels “pubills” (aquesta figura jurídica i social estructurada i reglamentada per assegurar el futur de molts menors d'edat, que en la majoria de casos acabava com el “rosari de l'Aurora”, vendes, plets, enemistats familiars, desconfiances, judicis ruïnosos etc.).

El segle XVII i primera meitat del XVIII fou també el període en què els Duran varen tenir un comportament més de pagesos grassos (sobretot si es miren els casaments d'aquestes generacions), i en què sembla que l'àmbit d'interès de la família es desplaçà a les propietats agrícoles de Sant Quirze de Galliners. És significatiu que un dels hereus de la família, en Tomàs Duran del Pedregar i Derrocada, neixi al mas Duran de Sant Quirze l'any 1698.

Semblaria que les coses tornaven a anar bé a finals del segle XVII a la família Duran del Pedregar. L'indicador podria ser la compra del mas Santfeliu de la Riba i mas Riba Sobirà, tots dos de la parròquia de Sant Quirze de Galliners l'any 1701. Però altre cop la mort prematura de l'hereu va provocar la “pertorbació en el model”. El mas Santfeliu de la Riba va ser venut per pagar deutes l'any 1747 als Torres del Pla de Sabadell.

L'estabilitat biològica familiar, la bonança econòmica de la segona meitat del XVIII, i la incorporació del patrimoni dels Costa, apotecaris, segurament expliquen la diferenciació i el pas al món dels “hisendats-negociants-fabricants” que caracteritzà els Duran del segle XIX.

No tenim encara la dimensió de la repercussió que les decisions d'administració patrimonial d'aquests hereus Duran del XIX, van tenir per a la configuració i el desenvolupament urbanístic de Sabadell o de Sant Quirze del Vallès. Amb tot, només una lectura dels encapçalaments dels documents del fons pertanyents al segle XIX, ja denota la seva importància i repercussió en el creixement urbà. I més si ens fixem en els noms dels beneficiaris dels establiments i vendes de terres.¹⁴

Podríem continuar esmentant aspectes rellevants de la família Duran del Pedregar, que la fan especialment interessant. Podríem discernir sobre el paper dels Duran a la vida pública de la vila de Sabadell, a més de temes acotats i molt específics com l'actuació d'Anton Duran i Costa a la guerra del Francès. Podríem parlar de les relacions socials i de grup a nivell comarcal, a través de les xarxes de parentiu i maridatge. O també podríem parlar d'una cosa tant particular, i per alguns tant banal com les solteries romàntiques del segle XIX i la seva repercussió en els grans patrimonis.¹⁵ Considero

---

¹⁴ Miquel Albert Santpere (l'hereu de can Santpere de Castellar del Vallès), Pere Barata i Antònia Oriac (propietaris de ca n'Oriac de Sant Julià d'Altura), Llorenç Costajussà (hereu de can Costa de Sentmenat), Anton Canyameres-Casablanques i Vinyals, de la família de can Casablanques de Sant Quirze del Vallès, i dels patrimonis Canyameres de Sentmenat i Prat de Sant Julià d'Altura, Mateu Brujas i Romeu, fabricant, Tomàs Santpere, bataner, Pere Brutau, fabricant etc.

¹⁵ Exemples de solteria al segle XIX a can Duran del Pedregar n'hi ha, i potser el casament de l'hereu Ramon Duran i Salt (*1817-1884) passats els 45 anys tingui a veure també amb aquest context. Però potser el cas de solteria més paradigmàtic relacionat amb grans patrimonis i Sabadell, és el dels germans Joaquim (1859), Ramon (†1863) i Feliu (†1869) Mornau Amat, hereus del patrimoni Amat de Sabadell i can Deu de Sant Julià d'Altura, i el seu nebot, hereu de tots tres, Francesc López de Mornau (†1873). Tots van morir solters. Esteve CANYAMERES RAMONEDA, “Ressenya històrica de les masies del Ripoll: Can Deu”, Sabadell: IDES, Diputació de Barcelona, [s.a], vol. II [treball inèdit].

però que és millor deixar-ho ací i que ho puguin reprendre els possibles “clients” del fons Duran del Pedregar.

No cal declamar aquí sobre la importància historiogràfica dels arxius patrimonials familiars, perquè és de tots prou coneguda. Cal, però, posar l'èmfasi en una característica comuna a tot aquest tipus de fons, que encara que pugui semblar irrellevant, els fa especialment interessants. Això és, l'estalvi d'hores per a l'investigador a causa de la concentració de la documentació.¹⁶

En el meu propi cas, el que havien estat diversos anys de prendre anotacions del fons notarial de l'escrivania de Sabadell, amb una sessió matinal de fons Duran n'hi va haver prou per completar els “talls” que tenia i arrossegava a l'arbre troncal d'hereus Duran del Pedregar. Si a més afegim l'existència d'un catàleg, llavors ja no estem davant d'un “camí ràpid” vers la consecució d'un estudi històric, estem davant d'una “autopista” posada al nostre abast. Un esforç tècnic i econòmic de l'Arxiu Històric de Sabadell “mai prou reconegut”.

Finalment, i com a últim comentari o reflexió d'aquesta introducció, cal recordar que ja han passat 59 anys des d'aquell 5 de febrer de 1944 en què la premsa local de Sabadell es va fer ressò del projecte de reforma urbana que preveia la connexió del carrer de la Indústria amb la plaça Major de Sabadell. Aquest projecte suposava l'enderroc de la casa Duran del Pedregar. També cal recordar que han passat quasi 45 anys dels moments més “encrespats” de la campanya per salvar-la, i del moment en què fou declarada monument històric-artístic, (mirat des de la perspectiva de la dictadura franquista, un debat ciutadà com aquest entenc que fou una victòria pírrica, que per si mateixa mereixeria un estudi detallat).¹⁷

La publicació d'aquest número 3 de les “Eines de l'Arxiu” dedicat al fons patrimonial de la família Duran del Pedregar penso que tanca simbòlicament aquesta llarga etapa de recuperació del patrimoni Duran, tant a nivell arquitectònic com documental.¹⁸ És en aquest darrer àmbit on s'ha de remarcar la bona disposició de la família Domingo Feliubadaló Ustrell a cedir a la ciutat aquest fons documental que tant curosament han guardat durant anys.¹⁹

Ara, amb la divulgació d'aquest fons s'obre una nova etapa, on els coneixement relatius a la formació de la casa Duran ajudaran a una millor comprensió i cura en les intervencions que es puguin fer en aquest casal declarat monument. També en l'àmbit històric, i com ja avançava l'any 1998 l'arqueòleg Albert Roig, “tot plegat ha fet que avui puguem disposar d'unes fonts de recerca que en un futur immediat han de generar

¹⁶ Jordi Torruella, a l'article “El fons patrimonial de la Casa Duran...”, p. 252, defineix magníficament aquesta característica dels fons patrimonials i en particular del fons Duran del Pedregar.

¹⁷ Josep TORRELLA PINEDA, *Cinquanta anys de la Fundació Bosch i Cardellach 1942-1992*. Sabadell: Fundació Bosch i Cardellach, 1995, p. 34-35, 61, i 99-101.

¹⁸ Per il·lustrar cronològicament el concepte de tancament d'etapa, recordem ací que la campanya d'oposició a l'enderroc de la casa Duran començà l'any 1944, fou declarada monument històric i artístic l'any 1958, i recuperada per a la ciutat en passar a titularitat municipal l'any 2000. Havia estat propietat de la Caixa molts anys. La donació del fons documental dels Duran és del 4 de juliol del 2001.

¹⁹ Són especialment interessants i emotives les declaracions de les germanes Providència i Pilar Feliubadaló Ustrell a l'acte de donació del fons Duran a la Ciutat. Especialment pel que fa al record i memòria de la seva mare, la darrera pubilla de can Duran, na Maria Queralt Ustrell i Duran, que havia inculcat a les seves filles el respecte i cura de tota aquella documentació del “mundu dels pergamins”. (*Diari de Sabadell*, 5 de juliol 2001, p. 3).

nous coneixements sobre una de les famílies més representatives i influents en el desenvolupament del Sabadell dels segles XV al XVIII”.²⁰

El coneixement i la divulgació del potencial d'aquest fons patrimonial familiar, sens dubte i des d'un punt de vista de superació positiva, deixarà enrera les paraules atribuïdes a l'eminent paleontòleg Miquel Crusafont en el moment més àlgid de la controvèrsia ciutadana per la preservació de la casa Duran. Les manifestacions del doctor Crusafont recollides pel moderador del col·loqui públic del 30 de novembre del 1957 i publicades al *Diari de Sabadell* el 3 de desembre, deien més o menys que la història de Sabadell podia ser gran o petita, però era la nostra història, i la casa Duran n'era una representació.²¹

Aquest catàleg publicat per l'Arxiu Històric de Sabadell evidencia que el fons documental de la família Duran del Pedregar ultrapassa l'àmbit estrictament familiar i local. No ens trobem davant d'una “història petita” sinó davant d'una possible “història gran”. L'eina per començar la teniu a les vostres mans.

Esteve Canyameres Ramoneda

---

²⁰ Albert ROIG DEULOFEU, *Els Duran del Pedregar...*, p. 81.

²¹ Josep TORRELLA PINEDA, *Cinquanta anys de la Fundació Bosch i Cardellach...*, p. 99-101.